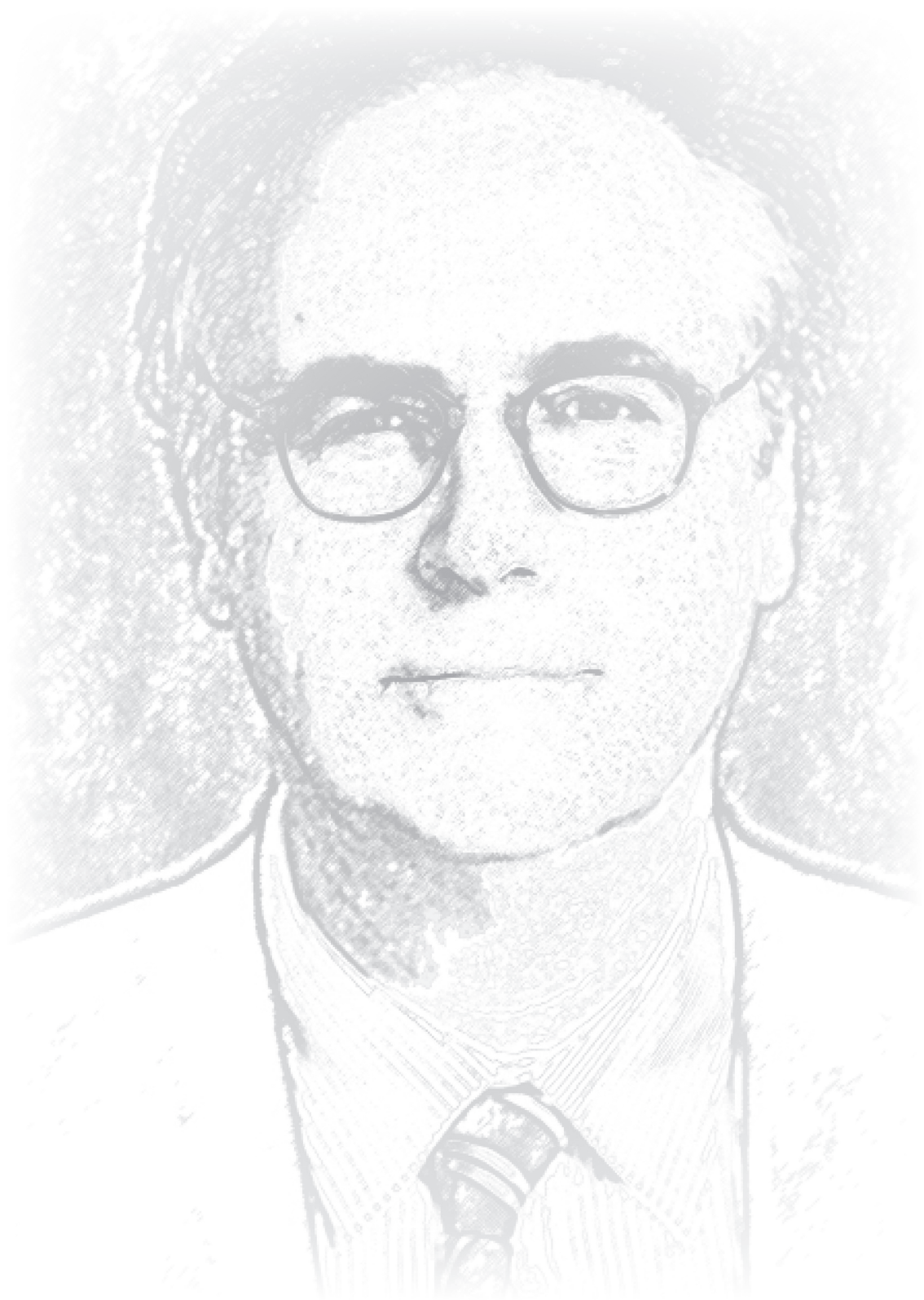


DE MAATMAN VOOR HET VERMOGENSRECHT
IN THEORIE EN PRAKTIJK



DE MAATMAN VOOR
HET VERMOGENSRECHT
IN THEORIE EN PRAKTIJK

Verspreide privaatrechtelijke opstellen

Eric DIRIX



intersentia

Antwerpen – Cambridge

De maatman voor het vermogensrecht in theorie en praktijk. Verspreide privaatrechtelijke opstellen
Eric Dirix

© 2018 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0996-7
D/2018/7849/100
NUR 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

VOORWOORD

ERIC DIRIX: MAATMAN VAN HET VERMOGENSRECHT IN THEORIE EN PRAKTIJK

AFDELING PRIVAATRECHT KU LEUVEN

Het woord “civilist” lijkt voor Eric Dirix uitgevonden te zijn. Althans voor zover men het woord in de meest brede betekenis hanteert. Het civiel recht omvat daarbij het privaatrecht, zowel in zijn burgerlijke dimensie als in zijn meer economische dimensie. Zowel het verbintenissenrecht, aansprakelijkheidsrecht, zekerheden- en insolventierecht, beslagrecht, goederenrecht, handelsrecht en procesrecht zijn mede door hem getekend, gevormd en in belangrijke mate hervormd.

De kwantitatief indrukwekkende en kwalitatief nog indrukwekkendere publicatielijst van Eric Dirix toont aan dat hij in elk van die deeldomeinen niet alleen thuis is, maar dat zijn publicaties een centrale plaats in dat huis innemen. In het onderstaande pogen we wat duiding te geven bij de wetenschappelijke betekenis van zijn publicaties voor het privaatrecht. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om een laudatio van zijn persoon te geven, wat hij – indien hij het had geweten – immers uitdrukkelijk zou hebben verboden.

Nu we erover nadenken: een duiding van zijn wetenschappelijke oeuvre zou hij ook verboden hebben, zodat we de voorzorg nemen om deze tekst collectief namens zijn Afdeling Privaatrecht te ondertekenen.

ERIC DIRIX: MAATMAN IN HET VERBINTENISSEN- EN AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT

Het verbintenissenrecht was zonder meer het initiële expertisedomein van Eric Dirix. Als assistent van wijlen Prof. dr. Rob Kruithof heeft hij de maat voor het verbintenissenrecht herijkt. Zijn focus lag daarbij duidelijk niet op de ‘*face-to-face*’ verhouding, maar wel op de driepartijenverhoudingen. Het leerstuk van derden-

werking van obligatoire verhoudingen vormde het voorwerp van zijn magistrale proefschrift uit 1984.¹ In één werk herlegde hij de fundamentele leerstukken uit de kern van het privaatrecht. Te denken is aan de rechtstreekse vordering, kwalitatieve rechten, derdenbeding, enz.

Alle latere rechtsleer en rechtspraak die over deze aansprakelijkheidsrechtelijke breinbrekers gaat, is schatplichtig aan zijn proefschrift. Zoals zijn promotor wijlen Prof. R. Kruithof in het voorwoord beschrijft, slaagt hij erin om op een verbluffend originele en verhelderende manier verbanden te leggen tussen zeer uiteenlopende rechtsfiguren. Hij maakt schitterende analyses van een groot aantal uiterst ingewikkelde rechtsfiguren. Het pad dat hij aflegt tussen het probleem en de oplossing is immer kort en krachtig. Hij legt eerst in enkele zinnen de kernvragen bloot, hij bestudeert dan de voornaamste theorieën die in binnen- en buitenland ontwikkeld werden om het probleem op te lossen en komt dan zelf tot een heldere en bruikbare oplossing.

Ook de figuur van de middellijke vertegenwoordiging herijkte hij, dit in het verlengde van zijn expertise en interesse in het maritieme recht. Commissionairsverhoudingen analyseerde hij vanuit het standpunt van de bescherming van alle betrokken partijen, zonder daarbij de verzekeringsdekking over het hoofd te zien.² Het zou later tevens de basis vormen voor zijn baanbrekende werk rond de kwaliteitsrekening – een concept dat hij zonder meer introduceerde in het Belgische recht – en vermogensafscheiding (zie *infra*).

Dezelfde doorslaggevende invloed heeft zijn werk gehad bij de aansprakelijkheid van en voor hulppersonen.³ Als A (opdrachtgever) contracteert met B en B schakelt voor de uitvoering van het contract een hulppersoon C in, dan zullen we in alle publicaties over hulppersonen lezen dat B in principe contractueel aansprakelijk is jegens A voor fouten die C begaat bij de uitvoering van het contract. A kan geen contractuele aansprakelijkheidsvordering instellen tegen C. Een buitencontractuele aansprakelijkheidsvordering is slechts mogelijk indien de voorwaarden van samenloop vervuld zijn. Eric Dirix zet evenwel een stap verder en beantwoordt ook de vraag waarmee men echt worstelt in de praktijk. Hij beschrijft de zo belangrijke nuance, dat de uitkomst anders kan zijn, wanneer B als vertegenwoordiger van A is opgetreden jegens C en zo een rechtstreekse contractuele band tot stand heeft gebracht tussen A en C. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer als C een taak opneemt waarvoor gespe-

¹ E. DIRIX, *Obligatoire verhoudingen tussen contractanten en derden*, Antwerpen, Maklu, 1984, 315 p.

² Wij verwijzen bijvoorbeeld naar E. DIRIX, “De rechtsverhouding tussen principaal, commissienair en derde” in *Liber amicorum Jacques Herbots*, Deurne, Kluwer, 2002, 97-101.

³ E. DIRIX, “Aansprakelijkheid van en voor hulppersonen” in M. STORME (ed.), *Recht halen uit aansprakelijkheid. XIXde postuniversitaire cyclus Willy Delva 1992-1993*, Gent, Mys & Breesch, 1993, 341-356.

cialiseerde kennis nodig is, waarover B niet beschikt.⁴ In diezelfde bijdrage houdt hij een pleidooi om de verschillende beoordeling van exoneratiebedingen voor eigen handelen en dat van uitvoeringsagenten te herzien. In het gemeen recht, kan een hoofdcontractant zich immers niet geldig exonereren voor eigen bedrog. Hij kan zich wel geldig bevrijden voor bedrog van zijn hulppersonen.

Dat aansprakelijkheidsrecht is niet toevallig het speelterrein bij uitstek van Eric Dirix' visie op het recht en de beoefening van het recht (zowel in theorie als praktijk). Het recht moet in de sleutel staan van de behoeften van de maatschappij en de bevindingen vanuit andere wetenschappelijke disciplines, waarvan zonder complexen kennis kan worden genomen. Het aansprakelijkheidsrecht leent zich uitstekend tot zo'n aanpak. Het Belgische gemeen aansprakelijkheidsrecht telt zes bepalingen (art. 1382-1386*bis* BW) en is daarom voornamelijk 'rechtersrecht'. Het aansprakelijkheidsrecht bewijst daarom voor Eric Dirix dat het water tussen de aanpak in de *common law*- en de *civil law*-rechtsstelsels niet zo diep is. In het aansprakelijkheidsrecht vormt de rechtspraak van de hogere rechtscolleges *de facto* een uitermate belangrijke rechtsbron.⁵

Naarmate zijn publicatielijst voortschrijdt, werd het verbintenissenrecht steeds meer gespijst met een bijkomende dimensie. De remedie ('*actio*') kwam centraler dan het recht ('*ius*'), vooral indien de afdwinging van dat recht in een meerpartijen-context diende te gebeuren. Dirix verleende het inzicht dat de verbintenis steeds afgerekend wordt op zijn sanctie. De bestseller "De factuur" in de APR-reeks, die hij samen met Prof. dr. Luc Ballon schreef en dat zou uitgroeien tot het meest verkochte juridische boek in Vlaanderen, vormde hiertoe de aanzet. De remedie kwam centraler te staan dan het recht. Dit Angelsaksische inzicht heeft een vruchtbare bodem doen ontstaan voor de verdere ontwikkeling van zijn oeuvre in het insolventierecht *sensu latissimo*.

ERIC DIRIX: MAATMAN IN HET ZEKERHEDEN- EN INSOLVENTIERECHT

Het zekerheden- en insolventierecht is voor de gevierde een domein dat het direct verlengde is van zowel het beslagrecht als van het verbintenissenrecht. De creatie van het vak "zekerheden- en executierecht" aan de KU Leuven in 1991, en zijn benoeming als titularis, liet hem dan ook toe zijn expertisedomein tegelijk tot

⁴ Cf. E. DIRIX, "Aansprakelijkheid van en voor hulppersonen" in M. STORME (ed.), *Recht halen uit aansprakelijkheid. XIXde postuniversitaire cyclus Willy Delva 1992-1993*, Gent, Mys & Breesch, 1993, nr. 11 en 12.

⁵ E. DIRIX, "Tort law and legal culture" in POTGIETER J., KNOBEL J. en JANSEN R. (eds.), *Essays in honour of Johann Neethling*, 2015, Zuid-Afrika, LexisNexis, 143.

een symbiose en opheffing te brengen. Het verplichtte hem om de code van de remedies uit het verbintenissenrecht in de meest complexe hypothesen, namelijk die van insolventie van de debiteur, te kraken.

Eric Dirix vond hierin een uitgelezen domein waarin hij niet tot een hertekening, maar tot een optekening van de centrale regels moest komen. Waar het beslag een samenloop tussen een aantal schuldeisers doet ontstaan, geldt bij een grote insolventieprocedures een algemene samenloop. Het onderscheid tussen een kleine en grote samenloop was geboren. En een coherente en algemene samenlooptheorie zag het zonlicht, waarvan Eric Dirix tegelijk architect, bouwheer en aannemer is. Hij bouwde daarbij voort op de slagzin van De Page dat de schuldeisers in geval van faillissement van de schuldenaar zakelijke werking aan hun recht geven.⁶ Hij diepte deze uit en bouwde ermee de fundamenten van een moderne en coherente samenlooptheorie.

Tegelijk vormde de verzakelijking van persoonlijke rechten in het kader van een insolventieprocedure een baken om zijn leer over tegenwerpelijkheid en derdenwerking van persoonlijke rechten te transponeren. Insolventierecht is het kruispunt van het verbintenissenrecht, handelsrecht, goederenrecht en procesrecht. De fixatie van de rechten van schuldeisers doet van nature uit een meerpartijenperspectief – een horizontale dimensie tussen de schuldeisers – ontstaan.

Vanuit de analyse van de zekerheden in insolventieprocedure, onderzocht Eric Dirix diepgaand fundamentele concepten uit het vermogensrecht. Te denken is bijvoorbeeld aan de zakelijke subrogatie, waarvoor hij de moderne contouren uittekende.⁷ Hij introduceerde de waardebestemming van goederen als criterium voor zakelijke subrogatie, en verruimde daarmee het concept binnen het gehele domein van de zakelijke zekerheden, wat later in de Pandwet is verankerd.⁸ Een ander voorbeeld is zijn bijdrage tot het kruispunt van de lopende overeenkomsten en het insolventierecht. Hij heeft vanuit een doorgedreven functionele en rechtsvergelijkende analyse een onderbouw geboden voor de mogelijkheid voor de curator om een lopende overeenkomst niet voort te zetten. Hij heeft ook aangetoond dat dit er niet toe leidde dat de overeenkomst werd beëindigd, maar wel als een erkenning van contractuele wanprestatie moest worden gezien.⁹ Hierdoor slaagde hij erin om de curatele ‘toverstok’ te verklaren, wat doorgaans enkel voor tovenaars is weggelegd.

Ook bij de analyse van de bewindvoerder in het insolventierecht¹⁰ zorgde het verbintenissenrecht voor opheldering. De bewindvoerder werd bestempeld als een

⁶ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, Brussel, Bruylant, 1974, VII, nr. 1074.

⁷ E. DIRIX, “Zakelijke subrogatie”, *RW* 1993-94, 273-280.

⁸ Art. 9 Pandwet.

⁹ E. DIRIX, “Faillissement en lopende overeenkomsten”, *RW* 2003-04, 201-211.

¹⁰ E. DIRIX, “De bewindvoerder in het insolventierecht” in *Liber Amicorum Walter van Gerven*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 519-540.

dwangvertegenwoordiger, die tegelijk voor rekening van de schuldenaar als voor rekening van de samenlopende schuldeisers optreedt. Die vertegenwoordiging in een dwangcontext laat niet enkel toe om de figuur van de bewindvoerder te conceptualiseren vanuit theoretisch oogpunt, maar laat ook toe om contractuele en zakenrechtelijke vraagstukken bij de executoriale verkoop te beantwoorden. Het is dé manier om de Janus-kop van de bewindvoerder niet alleen te verklaren, maar bovendien in een ruimer kader in te bedden.

ERIC DIRIX: MAATMAN IN HET BESLAG- EN PROCESRECHT

Eric Dirix heeft zonder meer de grondslagen gelegd voor het moderne beslagrecht. Het APR-boek “Beslag”, dat hij samen met Karen Broeckx schreef¹¹, vormt de maat en de maatstaf voor alle beslagrechters in het land. Het is noch min noch meer de “Bijbel” van het beslagrecht. Het combineert de praktijkinzichten als beslagrechter met de conceptuele fundamenten van het proces- en vermogensrecht.

Ook zijn overzichten van rechtspraak in het Tijdschrift voor Privaatrecht hebben dit vakdomein gevormd. Ze behoren tot de meest geciteerde publicaties binnen het domein. Ze hebben, alweer, een modelfunctie, ook voor hun genre: ze zijn kort en gebald, maar tegelijk volledig en omvattend voor de praktijk.

Zijn publicaties in het beslagrecht hebben ertoe geleid dat het beslagrecht niet langer een specialistisch en op zichzelf staand procedureel domein is, maar geïntegreerd is in het ruimere proces- en vermogensrecht. De technische uitwerking van het beslagrecht is steeds binnen dat grotere conceptuele geheel te integreren.

Een voorbeeld van die conceptuele integratie is zijn analyse van het begrip kwaliteitsrekening: met zijn TPR-bijdrage uit 1996¹² importeerde hij deze rechtsfiguur vanuit Nederland in het Belgische recht, wat aanleiding heeft gegeven tot een diepgaand debat in de rechtspraak en rechtsleer, en uiteindelijk in een eigen wetsbepaling (art. 8/1 Hypotheekwet). De onbeslagbaarheid van de kwaliteitsrekening is het resultaat, Dirix gaf via die bijdrage en een grensoverschrijdend congres¹³ de aanzet in het debat over de dogmatische inbedding van deze rechtsfiguur.

¹¹ E. DIRIX en K. BROECKX, *Beslag in Algemene Praktische Rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2010.

¹² E. DIRIX, “Kwaliteitsrekeningen”, *TPR* 1996, 71-87.

¹³ Dat is uitgemond in de bundel E. DIRIX en R.D. VRIESENDORP (ed.), *Inzake kwaliteit. De kwaliteits- of derdenrekening naar Belgisch en Nederlands recht*, Deventer, Kluwer, 1998, 230p.

Een ander voorbeeld is de band die hij legt tussen het derdenbeslag en de zijdelingse vordering (art. 1166 BW). Twee figuren die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken hebben, maar waarvan Eric Dirix in zijn publicaties de gemeenschappelijke kenmerken heeft blootgelegd.

Dirix was altijd al een groot voorstander van het behoud van het onderscheid tussen kleine samenloop en grote samenloop. In zijn bijdrage “*Een derdenbeslag legt men nooit alleen ...*» (1997) pleit hij tegen een collectivisering van het beslagrecht, een ontwikkeling die hij met name bij het derdenbeslag betreurde. Hij vond hiervoor in de rechtsvergelijking steun. De latere wetgevende ontwikkelingen zijn niet altijd in die richting gegaan, maar zijn wel schatplichtig geweest aan de dialoog met Dirix’ werk.

ERIC DIRIX: EEN GRENSVERLEGGENDE MAATMAN

Zoals uit het voorgaande blijkt, is Eric Dirix geen man van grenzen. Niet binnen een rechtsstelsel, en niet over de rechtsstelsels heen. Het is niet toevallig dat Eric Dirix in zijn laatste jaren invulling heeft gegeven aan de leeropdracht “Rechtsvergelijking”. De rechtsvergelijkende dimensie in zijn werk is nooit ver weg geweest. Naast het feit dat hij een graag geziene gast is en erkenningen heeft gekregen in het buitenland¹⁴, is hij ook redactielid van buitenlandse tijdschriften (Tijdschrift voor Insolventierecht, Journal of South African Law), en publiceerde hij hierin en hierbuiten veel internationale artikelen. Rechtsvergelijking vanuit een bijzonder stevige onderbouw in het nationale recht, was en is hierbij steeds zijn devies. De erkenning daarvan kwam onder de vorm van zijn Voorzitterschap van het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking. Tevens is hij *Membre associé* van de Académie internationale de droit comparé.

Zijn culturele, rechtshistorische en rechtswetenschappelijke belezenheid laat hem in al zijn publicaties toe om de rechtsvergelijkende dimensie te contextualiseren, maar ook te verrijken.

Hij beleeft daarbij de rechtsvergelijking als een echte maatman. Enerzijds is hij altijd een voorstander geweest van pragmatisme en realisme en van de Engelse rechtstraditie. Anderzijds blijft hij trouw aan concepten en het streven naar coherentie. In zijn pleidooi voor een ‘nieuw privaatrecht’¹⁵ pleit hij voor een nieuw privaatrecht dat niet in zichzelf is opgesloten, maar wordt gekenmerkt door open-

¹⁴ De vermelding van zijn eredoctoraat aan de Radboud Universiteit Nijmegen heeft enkel tot risico dat we ons buiten het domein van zijn publicaties, en dus buiten het bestek van deze bijdrage, begeven.

¹⁵ E. DIRIX, “Het Nieuwe Privaatrecht”, *RW* 2014-15, 642.

heid voor de behoeften van de maatschappij en voor de bevindingen van andere wetenschappelijke disciplines, waarvan zonder complexen kennis kan worden genomen.

Het grensoverschrijdende zit de laatste jaren ook steeds meer in de meta-fysische dimensie. De publicaties van Eric Dirix beperkten zich niet tot de grenzen van het recht. Zijn eruditie komt ten volle tot uiting in de “*Law and ...*”-publicaties. Hij ziet literatuur en film, net als recht, als een talige cultuuruiting. Het gaat in beide gevallen om mededelingen die betrekking hebben op menselijke verhoudingen.¹⁶ En laat hij nu net een liefhebber, maar ook een grote kenner, zijn van die twee werelden. Hij benadrukt daarmee het open vizier van het recht, in dialectiek met de uitingen van cultuur. En hij benadrukt de instrumentaliteit van het recht, dat geen doel op zich is, maar ten dienste staat van de maatschappij. In dat verband moet ook zijn inaugurale rede voor de Francquilleerstoel aan de VUB over de multiculturele uitdaging voor het privaatrecht worden vermeld.¹⁷

ERIC DIRIX: MAATMAN VAN EN VOOR DE WETGEVER

Zoals reeds herhaaldelijk benadrukt, kan de impact van het werk van Eric Dirix voor de rechtsvorming, en dit in zeer uiteenlopende domeinen van het recht, niet overschat worden. Zijn publicaties vormen de bakken voor de rechtsontwikkeling in vele rechtsdomeinen van de komende decennia. In de laatste vijf jaar is daar nog een veel directere impactfactor aan toegevoegd. Hij werd door diverse ministers van Justitie aangezocht om fundamentele wets hervormingen te leiden.

In 2013 was hij voorzitter van de ministeriële werkgroep die de hervorming van de roerende zekerheden heeft voorbereid, wat uitgemond is in de Pandwet van 11 juli 2013. Zij die erbij waren, bevestigden dat hij niet alleen penhouder, maar ook regisseur, stylist en componist van de nieuwe Pandwet is. Tussendoor was hij een zeer actief lid van de Commissie tot herziening van het zeerecht.

¹⁶ E. DIRIX, “Recht en literatuur”, *Limburgs Rechtsleven* 20016, 1-40. In dezelfde zin E. DIRIX, “De uitdaging van de law and ...-bewegingen” in E. DIRIX (ed.), *Interdisciplinariteit in het recht, Jura Falconis* 2018, 1-14.

¹⁷ E. DIRIX, *Privaatrecht en multiculturaliteit*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 57 p. Zie over dit thema ook nog: E. DIRIX, “Multiculturele rechtspraak: laveren tussen Scylla en Charybdis” in *De wet voorbij. Liber amicorum Luc Huybrechts*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 141-147; E. DIRIX, “Multiculturalism in private law in Europe”, *Journal of South African law* 2015, 221-238; E. DIRIX, “Testamenteaire vrijheid en multiculturaliteit” in *Liber amicorum Patrick Senaevae*, Mechelen, Kluwer, 2017, 389-407.

Als kroon op het werk werd hij door minister van Justitie Koen Geens aangesteld als co-ordinator van de werkzaamheden rond de hervorming van het Burgerlijk Wetboek, samen met Patrick Wéry (UCL). Hij overkoepelde de werkzaamheden van de commissies Verbintenissenrecht, Goederenrecht, Bewijsrecht en Buitencontractuele aansprakelijkheid. Hij bepaalde mee de richting waarnaar het steven moest gericht worden en waakte over de coherentie. Onderweg schreef hij zelf een ontwerp over “Persoonlijke zekerheden”. Ook hier staat de sociale impact van het burgerlijk recht centraal: “Het BW is het wetboek van de burgers, dat moet gedragen worden.”¹⁸ Maar ook de rechtsvergelijking was nooit veraf: alle ontwerpen steunen op een zeer breed comparatief onderzoek. En ook hier weer staat de wisselwerking tussen de wetgeving en de rechterlijke macht centraal. Zoals hij het zelf op onnavolgbare wijze uitdrukt: “*Iedereen kan op ieder ogenblik naar de rechtbank stappen, maar niet als het niet nodig is. De rechter kan zich dan met serieuzere zaken bezighouden.*”

CONCLUSIE: ERIC DIRIX, MAATMAN VAN EN VOOR HET VERMOGENSRECHT

De publicatielijst van Eric Dirix is uitzonderlijk door de combinatie van de omvang, kwalitatieve diepgang en thematische breedte ervan. Bij het overlopen van de publicatielijst van Eric Dirix valt op hoeveel baanbrekende bijdragen hij voor *libri amicora* heeft geschreven. Het tekent de plaats die hij bekleedt in de universitaire gemeenschap. Het is de plaats die hij ook toekent aan het recht in de gemeenschap: die van dienstbaarheid.

Ondanks de brede spagaat die de publicaties van Eric Dirix bestrijken, zijn er een aantal gemeenschappelijke elementen. Het pad dat hij aflegt tussen het probleem en de oplossing is altijd kort en krachtig. De taal spits en bevattelijk. De inhoud conceptueel rijk en praktisch bruikbaar. De inbedding gebeurt altijd met oog voor de driehoek tussen de autonomie van de partijen, de subsidiariteit van de wetgever en de rol van de rechter. Men mag de rechter niet voor onbenulligheden kunnen vatten. Als zich dan toch een procedure opdringt, is de rechtspraak de sleutel tot de kamer van de wetgeving, en dit in het licht van de immer wijzigende maatschappelijke behoeften.

Tot vreugde van de academia. En van ‘zijn’ Afdeling Privaatrecht. Gisteren, vandaag en morgen.

¹⁸ E. DIRIX in “Je schrijft niet om de vijf jaar een nieuw burgerlijk wetboek’ [Interview met Eric Dirix]”, *Juristenkrant* 2018, nr. 364, 8-9.

INHOUD

Voorwoord – Eric Dirix: maatman van het vermogensrecht in theorie en praktijk

Afdeling Privaatrecht KU Leuven. v

Algemeen privaatrecht

“Eigenrichting in het privaatrecht” in *Liber amicorum Jan Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 597-607. 3

“De verbeurdverklaring met toewijzing aan de benadeelde” in *Liber Amicorum A. Vandeplass*, Gent, Mys & Breesch, 1994, 185-199 13

“Heeft het privaatrecht nog een toekomst?” in *Over grenzen – Liber amicorum Herman Cousy*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 807-815 29

“De vruchten van de giftige boom” in *Liber amicorum Jo Stevens*, Brugge, die Keure, 2011, 263-273 39

“Het Nieuwe Privaatrecht”, *RW* 2014-15, 642 51

“De maat van de Maatman”, *RW* 2014-15, 882 53

Verbintenissenrecht

“Ongerechtvaardigde verrijking in drie-partijen-verhoudingen”, *TPR* 1981, 1023-1072 57

“De meerpartijenovereenkomst. Preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland”, *TPR* 1983, 757-794 99

“Overeenkomsten en menselijke waardigheid”, *RW* 1989-90, 686-687 133

“De vergoedende functie van de actio pauliana” (noot onder Cass. 15 mei 1992), *RW* 1992-93, 330-332. 137

“De rechtsverhouding tussen principaal, commissionair en derde” in *Liber amicorum Jacques Herbots*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 97-101 141

Aansprakelijkheidsrecht

- “Abstracte en concrete schade”, *RW* 2000-01, 1329-1335 157
- “Samenloop van aansprakelijkheid en allocatie van risico’s” in *Liber amicorum Hubert Bocken: dare la luce*, Brugge, die Keure, 2009, 59-66 173
- “Het algemene rechtsbeginsel: misdaad mag niet lonen” in *Liber Amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 183-192 185
- “Aansprakelijkheid van en tegen de overheid in tijden van budgettaire krapte” in *Verantwoord aansprakelijkheidsrecht – Liber amicorum Aloïs Van Oevelen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 295-314 195
- “Tort Law and Legal Culture” in Potgieter, J., Knobel, J., Jansen, R. (eds.), *Essays in honour of Johann Neethling*, Zuid-Afrika, LexisNexis, 2015, 141-149 215

Zekerheden- en insolventierecht

- “De bewindvoerder in het insolventierecht” in *Liber amicorum Walter van Gerven*, Deurne, Kluwer, 2000, 521-540 229
- “Is een schuldeiser zijn broeders hoeder?” in *Liber Amicorum Lucien Simont*, Brussel, Bruylant, 2002, 371-384 247
- “Faillissement en lopende overeenkomsten”, *RW* 2003-04, 201-211 259
- “Historische verkenningen in het faillissementsrecht”, *RW* 2005-06, 212-216 283
- “Functionele analyse van zekerheidsrechten” in *Vigilantibus Ius Scriptum: Feestbundel voor Hugo Vandenberghe*, Pintens, W., Dirix, E., Alen, A. en Senaev, P. (eds.), Brugge, die Keure, 2007, 119-128 293
- “Remedies of Secured Creditors outside Insolvency” in *The Future of Secured Credit in Europe*, Berlijn, 2008, 223-241 303
- “Insolventierecht en gemeenrecht” in *Van alle markten – Liber amicorum Eddy Wymeersch*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 411-427 321

Goederenrecht

- “Dieren zijn geen zaken”, *RW* 2014-15, 1122 339
- “Kwaliteitsrekeningen”, *TPR* 1996, 71-87 341

Procesrecht

- “Rechterlijk overgangsrecht”, *RW* 2008-09, 1754-1760 357
- “Verhaalbaarheid proceskosten en rechtscultuur”, *RW* 2008-09, 41-42 369

Recht en ...

- “Recht en Literatuur”, *Limb.Rechtsl.* 2006, 1-28 375
- “De uitdaging van de law and ...-bewegingen” in Dirix, E. en Jura Falconis (eds.), *Interdisciplinariteit in het recht. Law and ...-bewegingen in het privaatrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 1-14 397